

УДК 159

*О. Г. Романовський, А. В. Петрова
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

Загальна постановка проблеми: В сучасних умовах розбудови і оновлення всіх сфер суспільного життя в Україні особливо актуальною стає проблема підготовки і розвитку особистості, здатної об'єднати навколо себе людей для досягнення поставленої мети і створити сприятливі умови для подальшого розвитку. Сьогодні в нашому суспільстві інтерес до проблематики лідерства істотно зростає. Це обумовлено тим, що проблема лідерства є ключовою для досягнення ефективної діяльності організації. Лідерство є тим видом діяльності, який пронизує всю систему управління. Це не тільки вміння вести за собою інших, а й уміння управляти власним життям. Феномен лідерс-

тва є однією з головних проблем психології, оскільки цей процес не просто відноситься до проблеми інтеграції групової діяльності, а й психологічно описує суб'єкта цієї інтеграції. З цього приводу знову і знову проводяться дискусії.

Аналіз досліджень і публікацій: Теоретичними основами виступили основні положення сучасної теорії управління соціальними системами (Л. Гільберт, Г. Емерсон, Л. Ерхард, А. Маслоу, Е. Мейо, Ф. Тейлор, Л. Урвік, А. Файоль, Г. Форд, М. Фрідман, Л. Якокк); вітчизняний підхід до визначення лідерства (В. Бабаєв, К. Баженова, Е. Вендров, Л. Грень, Т. Гура, М. Гуревич, А. Лаврентьєва, А. Макаренко, В. Михайличенко, А. Петровський, О. Пономарьов, С. Резнік, О. Романовський, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, Г. Тітова, А. Тихонов, М. Фоміна, Н. Шаронова, М. Ярошевський), зарубіжні теорії лідерства (Р. Бейлс, Е. Боно, М. Вебер, Ф. Гальтон, С. Еванс, Д. Джибб, Дж. Кенджемі, М. Кетс де Врис, С. Кові, К. Левін, С. Мітчелл, Т. Ньюком, А. Хейр, Ф. Фідлер, Р. Хауз, Г. Хакен, Г. Хомманс).

Мета статті: полягає у виявленні рівня формування і розвитку лідерських якостей студентів-психологів та їх взаємозв'язку з індивідуальними особливостями студентів.

Виклад основного матеріалу: Лідерство можна розглядати і як процес, і як стан. Як стан, лідерство являє собою набір характеристик (моделей поведінки і особистих якостей), які роблять людей більш ефективними в досягненні цілей. Як процес, лідерство – це спроба керівника, використовуючи різні основи влади (використовуючи свій власний набір навичок), вплинути на членів групи, щоб направити їх зусилля на досягнення спільної мети. Задача лідера – розвинути набір навичок, що покриває як можна більшу кількість випадків.

Складовими ефективного лідерства є аналітичний інтелект (IQ), емоціональний потенціал (EQ) та енергія (VQ).

Аналітичний інтелект (IQ). Більшість ефективних керівників володіють більш ніж середнім аналітичним інтелектом. Це допомагає їм думати стратегічно. Але IQ (розумовий розвиток) ще не все. По-перше, люди з високим IQ не обов'язково приймають правильні рішення. По-друге, такі люди часто настільки вміло критикують інших, що більше звертають увагу на це, ніж на пошук конструктивних рішень. Людина, яка вчиться у ВНЗ на відмінно, може потерпіти невдачу в житті. Деякі дослідники розвитку людини говорили, що високий IQ складає тільки 20 % успіху людини в житті. Існує безліч інших факторів, що впливають на успіх, наприклад, удача, інтуїтивна прозорливість і інші форми інтелекту.

Емоційний потенціал (EQ). Люди з більшою емоційною чутливістю набагато частіше стають ефективними лідерами. Три найбільш важливих допоміжних навички, які формують емоційний потенціал: здатність активно слухати, розуміти невербальну комунікацію і адаптуватися до широкого спектру емоцій. Все це, безперечно, дуже важливо для майбутньої професійної діяльності психологів. Чим вище знаходиться людина на кар'єрних сходах, тим більш важливим стає для неї емоційний інтелект. Високий EQ означає, що людина реалістично ставиться до себе та інших, приймаючи людську природу з усім її розмаїттям, і правильно використовує почуття. Нагорода велика: високий EQ веде до прийняття більш адекватних рішень, додає реалізм у взаємодії з іншими і запобігає розчаруванню.

Але часто лідери не беруть до уваги ще один, основний фактор успіху – VQ. Це коефіцієнт життєвої енергії, або, іншими словами, здатність керівників заряджати енергією себе і оточуючих. Чим вище VQ, тим сильніше ми хочемо розвиватися, контролювати те, що відбувається з фізичної, інтелектуальної і навіть емоційної точок зору. Таким чином, можна з упевненістю сказати, що, будучи психологом – професіоналом своєї справи, досить високий рівень VQ – обов'язкова умова успіху.

Формування лідерських якостей – це процес і результат розвитку внутрішньої структури, тобто психологічної організації особистості в єдності їх прояву з персональною організаторською та комунікативною готовністю до зовнішнього керівництва.

Університет повинен забезпечити якісну підготовку нової генерації фахівців-лідерів, які були б здатними на високому професійному рівні виконувати своє призначення, що дозволить майбутнім спеціалістам швидше набувати професійного досвіду та досягати життєвого успіху.

З метою якісної підготовки майбутніх лідерів на початку 2015 року на базі методичного відділу та кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ «ХПІ» був створений Центр лідерства в рамках спільного Міжнародного проекту «ELITE» – «Освіта для лідерства, інтелектуального та творчого розвитку» в межах програми ТЕМПУС. Керівником Центру є зав. кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами, член-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. О.Г. Романовський. Головним завданням Центру лідерства є: формування, професійної підготовки й належного розвитку справжніх лідерів серед майбутніх фахівців; виявлення серед студентів особистостей, у яких є задатки лідерських якостей з метою подальшо-

го цілеспрямованого розвитку їх управлінської компетентності, стратегічного мислення, інноваційної спрямованості, чітких світоглядних позицій і підготовки до ефективної керівної діяльності; посилення ролі української вищої школи в імplementації державної політики з розвитку людських ресурсів як генератора соціального прогресу шляхом цілеспрямованої реалізації послуг з розвитку лідерського та організаційного потенціалу майбутніх фахівців; визначення суспільних потреб у кадрах лідерів-керівників та вимог щодо їх професійної і соціальної компетентності й розвитку їх професійно та соціально значущих особистісних якостей [7].

Таким чином, підготовка психологів-лідерів в умовах ВНЗ спрямована на підвищення рівня їх не тільки професійної, але й соціальної компетентності, розвиток лідерських рис фахівця.

Проведений нами аналіз досліджень стосовно формування та розвитку лідерських якостей студентів-психологів дозволив виявити, що для діагностики лідерських якостей використовуються найрізноманітніші методики. Отже, згідно мети нашого дослідження нами були використані наступні методики:

- 1) «Методика на виявлення лідерських якостей (О.Г. Романовський)»;
- 2) «Багатофакторний опитувальник лідерства (Bass, В.М., Avolio, В.Д.)»;
- 3) «Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС 2)»;
- 4) Методика «Мотивація на успіх і страх невдачі (А.А. Реан)»;
- 5) Методи математичної обробки даних: рангова кореляція Спірмена.

У дослідженні взяло участь 144 особи у віці від 17 до 25 років. З них 22 % хлопців і 78 % дівчат. Усі досліджувані є студентами НТУ «ХПІ». Середній вік досліджуваних 21 рік.

Отже, було проведено опитування представників 1-го, 2-го, 3-го, 4-го, 5-го курсів психологів з використанням всіх необхідних методик. Після проведення опитування, отримані дані, були піддані аналізу за допомогою методів описової статистики. Результати цих аналізів представлені нижче.

За результатами методики виявлення лідерських якостей О.Г. Романовського, виявлено, що в цілому у студентів переважає середній рівень лідерських здібностей (79–84 %). Це означає, що більшість зі студентів мають великі можливості для перетворення у справжніх харизматичних лідерів. Але необхідно передивитися свої звич-

ки, більше довіряти власній інтуїції, почуттям та бажанням. Прагнення до нового, до досягнення нових рівнів свого розвитку – все це повинно стати головним у процесі навчальної діяльності.

Аналізуючи високий рівень лідерських якостей, можемо спостерігати таку тенденцію.

На першому курсі він досягає 9 %. Це свідчить про той факт, що студенти навчаються лише перший рік у ВНЗ, більшість з них поки що не знає, що їх чекає далі, в основному їхня діяльність спрямована на навчання, студентське життя тільки починається, а зараз вони ще знаходяться у процесі адаптації. Більшість з них поки що не впевнені наскільки вони зможуть розкрити свій потенціал і можливості.

Психологи другого курсу мають вищий показник лідерських здібностей 21 %. Приймаючи цей факт до уваги, можемо припустити, що більшість з них вже адаптувались. У другокурсників вже більш чітко, а не абстрактно, як на першому курсі, починають вимальовуватись їхні кінцеві цілі у певний образ, вони починають розуміти, чого хочуть досягти, яким сферам їм слід більше приділяти уваги. Вони також вже розуміють свої можливості та творчі нахили і активно беруть участь у життєдіяльності університету.

На третьому курсі високий рівень лідерських якостей дещо знижується (18 %), так як студенти починають усвідомлювати, що їм треба визначитися з пріоритетами на майбутнє. У багатьох з них є великий резерв волі, розуму та креативності. І талановиті студенти його використовують для досягнення нових рівнів свого розвитку. Саме це і повинно бути головною парадигмою інтелектуальної та емоційної діяльності.

У психологів четвертого курсу, однією з причин незначного спаду активності (16 %), є той факт, що деякі студенти, наприклад, починають працювати. У багатьох постає певна невизначеність як слід їм рухатись далі, адже в цьому році вони стануть бакалаврами і повинні вирішувати вже більш дорослі і самостійні питання, одним з яких є вступ до магістратури.

На п'ятому курсі рівень лідерських якостей зростає (20 %), це пояснюється тим, що зовсім скоро вони закінчать своє навчання. Тому студенти прагнуть якомога більше займатись саморозвитком, підвищенням рівня своїх природних здібностей, професіоналізму, загальної культури та інтелекту, тому що попереду їх чекає суворе життя, яка вимагає від них навичок ефективного лідерства задля подальшого становлення і самоактуалізації у житті.

Оцінюючи рівень комунікативних здібностей, ми виявили, що протягом навчання він зростає. Це означає, що з кожним роком навчання в університеті, студенти адаптуються до нових умов, перестають губитися в новій обстановці, швидко знаходять друзів, прагнуть розширити коло своїх знайомих, проявляють ініціативу у спілкуванні, здатні приймати рішення в складних, нестандартних ситуаціях. До кінця п'ятого курсу у студентів вже добре сформовані комунікативні здібності. Адже вони розуміють, що успішна комунікація – запорука ефективного лідерства. Більшість з них успішно відстоюють свою думку і добиваються прийняття своїх рішень.

Рівень організаторських здібностей досягає піку свого розвитку на другому і третьому курсах. Це пояснюється тим, що студенти, порівняно з першим курсом, починають швидко орієнтуватися у важких ситуаціях. Більшість з них невимушено поводять себе у новому колективі. Дані студенти беруть на себе більше ініціативи в організації різноманітних заходів.

За методикою «Багатофакторний опитувальник лідерства» ми визначали, який стиль лідерства використовують студенти під час будь-якої діяльності. За шкалою «Вплив» у студентів 5-го курсу найвищі оцінки (60 %). Виходячи з цього, можемо припустити, що будучи вже випускниками, студенти оволоділи протягом навчання знаннями, вміннями та навичками виступати в якості авторитету, проявляти вплив та транслювати свої ідеї. Так як це їм знадобиться у подальшому професійному становленні.

Що стосується шкали «Натхнення», можемо спостерігати, що найвищі оцінки належать студентам 3-го (54 %), 4-го (53 %) і 5-го (70 %) курсу. Отже, можемо припустити, що студенти наприкінці навчання здатні в більшій мірі використовувати символи і образи, щоб стимулювати роботу інших, та свою, в тому числі, підштовхнути до дій, долати перешкоди на шляху досягнення мети. На 1-му курсі – це мета вивчитися за професією психолога, а на останніх курсах – реалізувати себе як спеціаліста у вибраній професії.

Наступна шкала «Інтелектуальна стимуляція». Найвищі показники (50 %) у магістрів. Студенти намагаються створювати середовище в групі, яке дозволяє людям виявляти свої здібності і самореалізуватися, що також необхідно для особистісного та професійного розвитку.

Щодо шкали «Індивідуальний підхід», найвищі показники цього стилю належать студентам 5-го курсу. Це підтверджує той факт, що наприкінці навчання студенти озброєні достатнім багажем знань для

подальшої самоактуалізації. Вони дотримуються тої думки, що завдяки індивідуальному підходу до людини, можна досягти більшого успіху, враховуючи її особистісні та психологічні особливості.

Наступна шкала «Мотивація» показує, в якій мірі людина мотивує людей на досягнення мети, чітко обумовлює очікування. У студентів цей стиль розвинутий у всіх майже однаково (20–27 %). Ми можемо припустити, що даний факт означає те, що вони надають перевагу більш дієвим, на їхню думку стилям лідерства.

Що стосується стилю під назвою «Управління», найвищий показник належить випускникам 5-го курсу (70 %). Одним із їхніх прагнень є зробити групову роботу максимально ефективною, а не задовольнятися формальними показниками. Адже від того як людина вміє застосовувати на практиці психологічні закономірності управлінської діяльності залежить ефективність і якість роботи.

І, нарешті, така шкала як «Самостійність» найбільш виявлена також у студентів 5-го курсу (50 %). Ми можемо з цього зробити висновок, що вони здатні самостійно ставити свої цілі і самостійно їх досягати.

За результатами методики «Мотивація на успіх і страх невдачі» можемо сказати, що 60 % студентів-психологів орієнтована на успіх у своїй діяльності. Це передбачає, що більшість студентів, постійно тримаючи в пам'яті кінцеву заплановану мету, здатні своєчасно координувати свої дії в залежності від поточних обставин і отриманих проміжних результатів.

З метою виявлення наявності достовірних взаємозв'язків між лідерськими якостями, стилями лідерства, комунікативними і організаційними здібностями, мотивацією студентів нами був підрахований критерій рангової кореляції Спірмена, що дозволяє виявити одночасно і величину, і напрямок кореляційного зв'язку між розглянутими показниками. У таблиці 1 представлені результати підрахунку коефіцієнта рангової кореляції Спірмена між лідерськими якостями і показниками інших методик.

Проаналізувавши дану таблицю, можемо зробити такі висновки.

Можемо побачити значимий зв'язок між комунікативними та лідерськими здібностям. Це свідчить про те, що студенти впевнені у тому, що лідер, безумовно повинен добре володіти комунікативними навичками. Чим вище рівень комунікативної культури та здібностей, тим вище рівень лідерських здібностей. Адже мова є однією з основних і головних візитних карток лідера. Застосування навичок комуні-

кації важливо в будь-яких стресових ситуаціях, при вирішенні міжособистісних проблем в тому числі.

Таблиця 1 – Результати підрахунку критерію Спірмена для виявлення взаємозв'язку лідерських здібностей з показниками інших методик

Показник	Коефіцієнт Спірмена	p
Комунікативні здібності	0,206	p>0,05
Організаційні здібності	0,350	p≤0,01
Вплив	0,294	p≤0,01
Натхнення	0,233	p≤0,01
Інтелектуальна стимуляція	0,247	p>0,01
Індивідуальний підхід	0,157	p>0,05
Мотивація	0,220	p>0,01
Управління	0,173	p>0,01
Самостійність	0,102	p≤0,05
Мотивація на успіх	0,293	p≤0,01

Також був знайдений достовірний прямий зв'язок між лідерськими якостями і організаторськими здібностями. Це означає, що молоді люди, які відрізняються високим рівнем лідерських якостей, більшою мірою схильні бути добрими організаторами. Якості організатора притаманні талановитому керівникові, безпосередньому лідеру – знавцеві своєї справи. Вони тісно взаємопов'язані з комунікативними здібностями і прагненнями, з психологічною гнучкістю.

Достовірний прямий взаємозв'язок був виявлений між рівнем лідерських якостей і фактором впливу. Це свідчить про те, що з підвищенням рівня лідерських якостей підвищується рівень впливу людини на інших. Справжній лідер повинен володіти способами та прийомами впливу на поведінку, почуття, відношення іншого. Адже від того, чи може людина сформувати довіру до себе і виступати в якості авторитету, залежить його сприйняття оточуючими і самим собою.

Також прямий взаємозв'язок спостерігається між лідерством і натхненням. Тобто, з підвищенням у респондентів рівня лідерських якостей спостерігається підвищення такої здатності як надихання інших людей до здійснення мрії.

Був знайдений прямий взаємозв'язок лідерських якостей з інтелектуальною стимуляцією. Це означає, що чим вищий рівень лідерських здібностей тим вище інтелектуальна стимуляція. Вона показує ступінь, при якому людина здатна заохочувати інших до творчого та креативного підходу при вирішенні завдань.

Зв'язок спостерігається між лідерством і мотивацією. Отже, можемо стверджувати, що чим більше розвинені у людини лідерські здібності, тим частіше вона використовує мотивацію для інших. Показує, в якій мірі людина мотивує людей на досягнення мети, формує образ результату, позначає його критерії, чітко обумовлює очікування.

Лідерські якості також пов'язані з управлінням. Тобто чим вищі лідерські здібності, тим більше людина володіє прийомами у способах управління. Оцінює те, як людина управляє процесом досягнення мети. Задовольняється вона формальними показниками або прагне зробити групову роботу максимально ефективною.

Був знайдений зв'язок лідерських якостей з позитивною мотивацією студентів. Це може свідчити про те, що чим сильніше розвинені лідерські здібності тим сильніша мотивація саме на успіх. При такій мотивації людина, починаючи справу, має на увазі досягнення чогось конструктивного, позитивного. Істинне лідерство вимагає підтримки високого рівня мотивації, причому мотивації збалансованої.

Висновки: Таким чином, ми можемо зробити висновок, що лідерські якості студентів психологів змінюються під час навчання у вузі під впливом певних обставин та індивідуальних особливостей. Найбільш високий рівень лідерських здібностей ми виявили на другому курсі, це пов'язано з тим, що студенти починають розуміти, яким сферам їм слід більше приділяти уваги. Після певного спаду активності на третьому і четвертому курсі, у п'ятикурсників рівень лідерських здібностей знову зростає, тому що вони розуміють, що життя вимагатиме від них навичок ефективного лідерства задля подальшого становлення і самоактуалізації. Оцінюючи рівень комунікативних здібностей, ми виявили, що протягом навчання він зростає. Рівень організаторських здібностей досягає піку свого розвитку на другому і третьому курсах.

Список літератури: 1. Евтихов О.В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика / Евтихов О.В. – СПб.: Речь, 2007. – 238 с. 2. Кетс де Врис М. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 311 с. – ISBN 5-9614-0019-03. Макаренко А.С. Методика виховної роботи / Макаренко А.С. – К.: Рад. школа, 1990. – 366 с. 4. Петровский А.В. Психология: учебник для студентов вузов / А.В. Петровский; М.Г. Ярошевский. – 7-е изд., стереотип. – М.: Академия, 2008. – 512 с. 5. Романовський О.Г. Особливості професійної підготовки май-

бутніх психологів в НТУ «ХПІ» / О.Г. Романовський // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2012. – Вип. 30-31 (34-35). – С. 5–10. 6. Романовський О.Г. Про деякі аспекти формування особистості майбутнього психолога як представника сучасної інтелігенції / О.Г. Романовський // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2012. – Вип. 32-33 (36-37). – С. 5–12. 7. Тітова Г.В. Феномен лідерства і лідерські якості в навчальному колективі / Тітова Г.В. // Наука і освіта. – № 1-2. – 2008. – С. 105–107. 8. Тихонов А.К. Ключевые качества современного лидера / А.К. Тихонов // Вестник НЛП. – 2010. – № 31. – С. 23–249. Гура Т.В. Підготовка майбутніх лідерів в умовах технічного університету [Текст] / Гура Т.В. // Матеріали Міжнародної наукової конференції MicroCAD : НТУ «ХПІ», 2015. 10. Підбуцька Н.В. Теоретичні основи вивчення феномену лідерства у старшому юнацькому віці / Підбуцька Н.В. // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2015. – № 4. – С. 26–35.

Bibliography (transliterated): 1. Evtihov O. V. Strategii i priemyliderstva: teoriya i praktika / Evtihov O. V. – SPb.: Rech, 2007. – 238 s. 2. KetsdeVris M. Mistikaliderstva. Razvitiemotsionalnogointellekta / per. s angl. – M.: AlpinaBiznesBuku, 2004. – 311 s. - ISBN 5-9614-0019-0. 3. Makarenko A. S. Metodikavihovnoyiroboti / Makarenko A. S. – K.: Rad. shkola, 1990. – 366 s. 4. PetrovskiyA. V. Psihologiya: uchebnikdlyastudentovvuzov / A. V. Petrovskiy; M. G. Yaroshevskiy. – 7-eizd., stereotip. – M.: Akademiya, 2008. – 512 s. 5. Romanovskiy O. G. Osoblivostiprofesiynoyipidgotovkimaybutnihpsihologiv v NTU "HPI" / O.G.Romanovskiy // Problemitaperspektiviformuvannyanatsionalnoyigumanitarno-tehnichnoy eliti : zb. nauk. pr. / red. L. L. Tovazhnyanskiy, O. G. Romanovskiy. – Harkiv : NTU "HPI", 2012. – Vip. 30-31 (34-35). – S. 5-10. 6. Romanovskiy O.G. Prodeyakiaspectiformuvannyaosobistostimaybutnogo psihologayakpredstavnikasuchasnoyi inteligentsiyi / O.G. Romanovskiy // Problemitaperspektiviformuvannyanatsionalnoyigumanitarno-tehnichnoy eliti : zb. nauk. pr. / red. L. L. Tovazhnyanskiy, O. G. Romanovskiy. – Harkiv : NTU "HPI", 2012. – Vip. 32-33 (36-37). – S. 5-12. 7. Titova G. V. Fenomenliderstva i liderskiyakosti v navchalnomukolektivі / Titova G. V. // Nauka i osvita. – №1-2. – 2008. – S. 105-107. 8. Tihonov A. K. Klyuchevyekachestvasovremennogolidera / A.K. Tihonov // Vestnik NLP. – 2010. – №31. – S. 23–24

О. Г. Романовський, А. В. Петрова

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

Формування лідерських якостей – це процес і результат розвитку внутрішньої структури, тобто психологічної організації особистості в єдності їх прояву з персональною організаторською та комунікатив-

ною готовністю до зовнішнього керівництва. Підготовка психологів-лідерів в умовах ВНЗ спрямована на підвищення рівня їх не тільки професійної, але й соціальної компетентності, розвиток лідерських рис фахівця. Лідерські якості студентів психологів змінюються під час навчання у вузі під впливом певних обставин та індивідуальних особливостей.

Ключові слова: лідерство, студент, психолог, лідерські якості, фахівець, комунікативні здібності, організаторські здібності.

A. G. Romanovskiy, A. V. Petrova

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У СТУДЕНТОВ ПСИХОЛОГОВ ВО ВРЕМЯ ОБУЧЕНИЯ

Формирование лидерских качеств – это процесс и результат развития внутренней структуры, то есть психологической организации личности в единстве их проявления с персональной организаторской и коммуникативной готовностью к внешнему руководству. Подготовка психологов-лидеров в условиях вуза направлена на повышение уровня их не только профессиональной, но и социальной компетентности, развитие лидерских качеств специалиста. Лидерские качества студентов психологов меняются во время обучения в вузе под влиянием определенных обстоятельств и индивидуальных особенностей.

Ключевые слова: лидерство, студент, психолог, лидерские качества, специалист, коммуникативные способности, организаторские способности.

A. G. Romanovsky, A. V. Petrova

FORMATION AND LEADERSHIP DEVELOPMENT IN PSYCHOLOGY STUDENTS DURING TRAINING

Formation of leadership qualities – it is a process and result of the development of the internal structure, that is, psychological organization of personality in the unity of their displays with personalized communication and organizational readiness for external management. Preparing leaders psychologists in the conditions of high school is aimed at increasing the level of not only professional, but also social skills, developing leadership qualities of the expert. Leadership students psychologists vary during training in high school under the influence of certain circumstances and individual characteristics.

Keywords: leadership, student, psychologist, leadership qualities, professional, communication skills, organizational skills.

Стаття надійшла до редакції 3.05.2016